

Секція 8. Дошкільна педагогіка

Наталіч О. В. – студентка 6 курсу,
спеціальність «Дошкільна освіта»
факультету педагогічної освіти та
соціальної роботи

*СНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк,
Україна*

Мельник І. М. – кандидат педагогічних
наук, доцент кафедри педагогіки
факультету педагогічної освіти та
соціальної роботи

*СНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк,
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ СПОСОБІВ МІРКУВАННЯ

У процесі модернізації освіти в Україні, реалізації Концепції мовної освіти, Державних стандартів початкової школи, Базового компоненту дошкільної освіти в Україні значна увага приділяється формуванню мовленнєвої компетенції дитини, вихованню мовної особистості, яка «володіє виражальними засобами рідної мови, всіма її видами і типами, спроможна вільно, в неповторній мовленнєвій формі виражати власну позицію патріота і громадянина щодо певних життєвих явищ» [2, с.5], міркувати, логічно і послідовно висловлювати свої думки, пояснювати, доводити власні судження й переконання.

Мова – це основний засіб спілкування й взаєморозуміння між людьми, спосіб їхнього духовного єднання і взаємного впливу. Від знання рідної мови, вміння нею користуватися залежить внутрішня культура особистості, її інтелігентність, моральні засади, суспільні та естетичні ідеали. Тому оволодіння рідною мовою як засобом людського спілкування й пізнання є один з найважливіших надбань дитини в дошкільному віці. Якщо дитина не досягла

певного рівня мовного розвитку до п'яти – шести років, то цей шлях, як правило, не може бути успішним на більш пізніх вікових етапах.

Оволодіваючи мовою, дитина водночас вчиться мислити. З допомогою мови у дітей розвиваються такі мислительні операції, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, класифікація. Засвоєння дитиною навичок і вмінь будувати міркування сприяє інтелектуальному становленню дитини, розвитку вербально-логічного мислення, оперативної мовленнєвої пам'яті, пізнавальної активності. Міркування є один із операційних засобів опанування знань у школі.

Реалізація завдань, пов'язаних з опануванням дітьми «висловлювання-міркування», його структурних компонентів, істотних ознак (зв'язність і цілісність), здійснюється, як свідчать психолого-педагогічна наука, шкільна і дошкільна практика, ефективніше, якщо в спонтанному мовленні дошкільника наявна і функціонує на практичному рівні відповідна синтаксична одиниця, коли ще до навчання в школі сформувалося «мовне відчуття» міркування (М.Вашуленко, Л.Калмикова, Т.Ладиженська, М.Львов, Р.Нікольська, Л.Федоренко).

Відомі методисти (М.Алексєєва, А.Богущ, М.Вашуленко, Н.Виноградова, Н.Гавриш, Л.Калмикова, Н.Кузіна, Т.Ладиженська, М.Львов, Р.Нікольська, Н.Смольнікова, Ф.Сохін, О.Ушакова, Л.Федоренко, В.Яшина та ін.) обстоюють думку, що старших дошкільників треба вчити висловлюватися у формі міркування. Здійснено спеціальні наукові розвідки, що спрямовані на формування в дітей «мовлення-доведення» (Л.Войтко) та «мовлення-пояснення» (Н.Кузіна), близьких до міркування. Проте бракує досліджень проблеми формування у дошкільників мовленнєвих умінь будувати міркування з урахуванням логіко-структурного й мовного (синтаксичного) аспектів висловлювання.

Таким чином, завданням педагогічної науки є створення методики формування у дітей старшого дошкільного віку умінь будувати міркування з урахуванням розвитку монологічного мовлення дітей не як суцільного потоку

говоріння, а з позиції оволодіння зв'язним монологічним мовленням – міркуванням, з його особливими лексичними, граматичними й синтаксичними категоріями.

В.О.Сухомлинський наголошував, що мислення потрібно розвивати з того часу, як дитина починає говорити. Отже, потрібно навчити дітей правильно, логічно, чітко формувати свої думки, послідовно і грамотно висловлюватися з перших днів навчання. Поступово в процесі зв'язного мовлення доречно виховувати у дошкільників бажання передавати красу за допомогою слова, бути уважним до слова, дбати про правильність і виразність мовлення [1].

Провідну роль у процесі мовного розвитку дошкільника відіграє розвиток зв'язного мовлення. Термін «зв'язне мовлення» вживається у трьох значеннях. Під зв'язним (монологічним) мовленням розуміється процес діяльності мовця і слухача, послідовний виклад або сприймання думок, знань однієї особи.

Зв'язним мовленням називають також продукт цієї діяльності – текст (висловлювання), характерними ознаками якого є смислова та структурна єдність (взаємозв'язок) окремих його частин.

Розвиток зв'язного мовлення дошкільників - одне з найголовніших завдань у навчанні рідної мови. Адже від уміння дошкільників висловлювати свої думки правильно, стилістично, вправно, залежить формування його інтелекту, здатність ефективно спілкуватися в різноманітних сферах людської діяльності.

У науковій літературі не завжди достатньо чітко розмежовується поняття діалогічного і монологічного мовлення. Іноді усній формі мовлення приписують ті ознаки, які характерні діалогам. Коли науковці [2] запевняють, що частіше в діалозі використовують прості неповні речення, це справедливо тільки по відношенню до діалогічного розмовного стилю усної форми літературної мови. Зв'язне усне мовлення – це не обов'язково діалог. Існує і монологічне мовлення. Питання про можливість розширення діалогу і монологу в реальному розмовному мовленні не вивчено. І.Луценко [4, с.7] відмічає, що у свій час у лінгвістиці утвердилась думка Л.В.Щерби, згідно якій характер мовленнєвого спілкування, яке має в наявності розмовника і слухача,

гарантує поширення діалогічних форм і відсутність монологічних. З точки зору І Луценко, в повсякденно-розмовній мові «монологічні драми мають широке розповсюдження[4, с.8].

Дослідження науковців – лінгвістів, дають можливість більш змістовно вирішувати методичні питання, пов'язані з аналізом зразків монологічного мовлення, з судженнями та оцінками усних розповідей дошкільників.

У зв'язному мовленні наочно виступає усвідомлення дитиною мовної дії. Довільно будуючи своє висловлювання, дитина повинна усвідомити логіку вираженої думки, зв'язність мовного викладу. Складність монологу полягає в тому, що він потребує від дитини, яка зосередила увагу на якійсь події або художньому творі, вміння одночасно помітити не тільки предмети, явища, а й зв'язки між ними.

У роботі з розвитку монологічного мовлення у дітей важливо створювати такі ситуації, в яких вони б відчували, усвідомлювали користь від своїх розповідей, переказів, адже монолог часто складається дітьми без достатнього мотивування. Важливим прийомом стимулювання монологу у дітей є записи їхніх розповідей, придумування казок, пропонування розповідати щось своє.

Сьогодні надається пріоритетне значення розвитку зв'язного мовлення дітей. Тому, що методика формування в дітей старшого дошкільного віку навичок міркування має важливе теоретичне й практичне значення для підвищення якості мовленнєвого розвитку дошкільників.

Список літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Під ред. В.Т.Бусел. – К.: ВТФ Перун, 2001. – 1440 с.
2. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: Програма та методичні рекомендації / Укл. А.М.Богущ. – К.: ІЗМН, 1997. – 112 с.
3. Концепція дошкільного виховання в Україні. – К.: Освіта, 1993. – 16с.
4. Луценко І.О. Мовленнєвому заняттю – комунікативну мету /І.О.Луценко// Дошкільне виховання. – 2002. -№ 1. –С. 7-9.
5. Розвиток мовлення //Дитячий садок. – 2003. - Серп. (№ 8). – С. 7-8, 17.